

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

נישואי קטינים

מוגש לוועדה לזכויות הילד

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: איתי פידלמן

אישור: שרון סופר, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ג באדר א' תשע"א

27 בפברואר 2010

התיקים ולטפל במקרים הקשים ביותר, כגון נישואי נערה שגילה פחות מ-14 שבמועד חשיפת האירוע היא מתחת לגיל 16, הבדל גילים של 10 שנים בין הנערה לבעל ועוד.

- לטענת הפרקליטות, במקרים רבים נודע לגורמי אכיפת החוק שנישואים נערכו ללא היתר רק בעת שהנערה בהיריון או אפילו לאחר שילדה ילדים. לפיכך, לטובת הילד והמשפחה הרשויות מחליטות שלא לנקוט הליכים נגד בני-הזוג.
- **למרות הדרישה בחוק לקבל היתר נישואים במקרים של נישואי קטינים שגילם פחות מ-17, הנתונים השנתיים בממוצע על מספר הבקשות שהוגשו (עשרות בודדות) ומספר הבקשות שאושרו (כעשר בקשות) לעומת מספר הנישואים שנערכו בפועל (כ-300) מלמדים על היעדר פיקוח יעיל על יישומו של החוק.**

רקע

נישואי קטינים, נערים ונערות שגילם פחות מ-18, הם תופעה מוכרת כבר אלפי שנים. עד המאה ה-20, תופעת נישואי הקטינים היתה תופעה נפוצה, והיא נעשתה כדי לחזק קשרים בין משפחות, כדי להגביר את הסיכוי להמשך השושלת המשפחתית וליצירת כוח עבודה. הסיבות לנישואי קטינים הן רבות, ובין היתר היריון, מניעים דתיים, לחץ סביבתי ומשפחתי, שידוכים, סיבות כלכליות ועוד.¹

בתחילת המאה ה-20 החלו גורמי מקצוע להכיר בהשלכות השליליות של נישואי קטינים, כגון הקושי של הקטין להתמודד עם כל מה שכרוך במחויבויות משפחתיות וגידול ילדים ובמחויבויות כלכליות למשפחה. יצוין כי היריון בגיל צעיר מאוד עלול לגרום נזק פיזי לאם ולתינוק, ואף נזק נפשי, עקב הריונות חוזרים, מכיוון שבמקרים רבים הנערה עדיין אינה בשלה לחיי נישואים ולאמהות.²

במקרים רבים נישואי קטינים, בעיקר אם נעשו עקב היריון, גוררים פרישה של הנערה ממערכת החינוך – דבר המקשה עליה למצוא תעסוקה הולמת לאחר מכן ואף מגביר את הסיכויים לחיי עוני. ממחקר שנערך בארה"ב בשנת 2005 עולה כי לאשה המתחתנת כקטינה סיכוי גבוה ב-31% לחיות בעוני כשתבגר, ואילו לאשה שפרשה מלימודים לפני שהשלימה את התיכון סיכוי גבוה ב-11% מנשים שהשלימו את לימודיהן לחיות בעוני.³

אמנת האו"ם המרכזית להסדרת נישואי קטינים היא **האמנה בדבר הסכמה לנישואים, גיל מינימלי לנישואים ורישום נישואים מ-1962**,⁴ שישראל חתמה עליה בשנת 1962. נקבע בה כי המדינות החתומות עליה יפעלו לעיגון של גיל מינימום לנישואים בחקיקה ולא יאפשרו נישואים של קטינים מתחת לגיל זה אלא במקרים חריגים, שבהם יתקבל אישור מרשות מוסמכת. האמנה אינה קובעת את גיל הנישואים.⁵

¹ Gordon B. Dahl, Early teen marriage and future poverty, in: *National Bureau of Economic Research working paper*, Cambridge Massachusetts, May 2005

² Maggie Black, "Early Marriage – Child Spouses", *Innocenti Digest*, 7 (March 2001)

³ Gordon B. Dahl, Early teen marriage and future poverty, in: *National Bureau of Economic Research working paper*, Cambridge Massachusetts, May 2005

⁴ The Convention on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages. November 7th 1962, in: www.un.org.

⁵ פסקה זו ושתי הפסקאות אחריה נלקחו ממסמך קודם של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, גיל הנישואין – סקירה משווה, כתבה אורלי לוטן, דצמבר 2006.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עיבוד מיוחד של נתונים על נישואי נערות בישראל בשנים 2005–2008, לצורך מסמך זה. מעיבוד זה עולים הממצאים שלהלן:¹⁹

---

¹⁹ חוה קין, מחלקת מידע, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מכתב, 24 בפברואר 2011. יצוין כי הנתונים בטבלה מתייחסים לרישומים שנתקבלו במשרד הפנים עד סוף שנת 2009.

הכנסת

נישואי נערות עד גיל 16 שנים (כולל נערות שעדיין לא מלאו להן 17 שנים), לפי דת ומחוז, בשנים 2005–2008²⁰

מחוז								דת	שנה
יהודה ושומרון	דרום	תל-אביב	מרכז	חיפה	צפון	ירושלים	סך הכול		
-	-	-	-	-	-	-	15	יהודים ²¹	2005
-	45	-	15	-	10	267	341	מוסלמים	
-	-	-	-	-	-	-	7	יהודים	2006
-	44	-	16	-	5	239	308	מוסלמים	
-	-	-	-	-	-	-	12	יהודים	2007
-	46	-	14	-	10	239	313	מוסלמים	
-	-	-	-	-	-	-	9	יהודים	2008
-	24	-	-	-	5	108	142	מוסלמים	

²⁰ מספר הנערות מדתות אחרות (נוצריות, דרוזיות וכיוב') שנישאו מועט ביותר ועומד על חמישה מקרים בשנים 2005-2008.

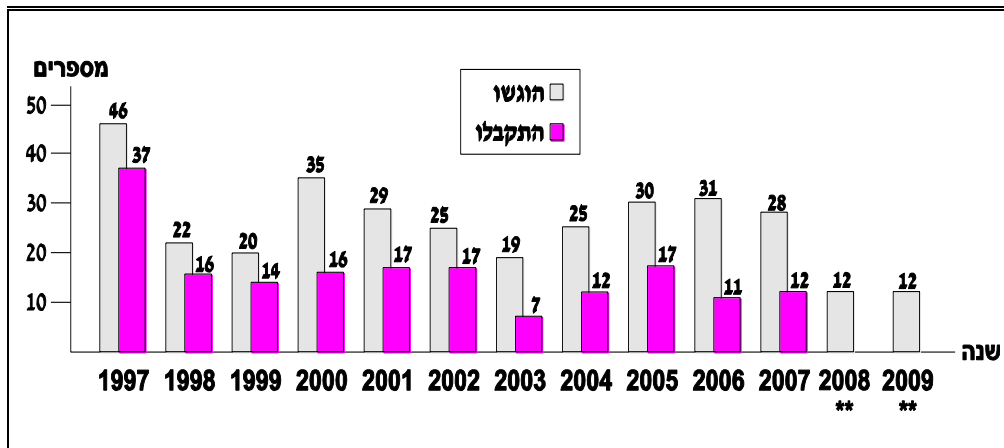
²¹ עקב מספר מקרים מועט אי-אפשר לפלח את מספר הנערות היהודיות שנישאו לפי מחוז.

מהטבלה עולים הממצאים האלה :

- בכל אחת מהשנים 2005–2008 היו מקרים בודדים של נערות יהודיות שנישאו. במספר הנערות היהודיות שנרשמו כנשואות חלה ירידה, מ-15 בשנת 2005 ל-9 בשנת 2008.
- **שיעור הנערות המוסלמיות שהתחתנו בשנים 2005–2008 עומד על מאות נערות בשנה.** בשנת 2008 חלה ירידה ניכרת במספר הנערות המוסלמיות שנישאו, מיותר מ-300 בשנה בשנים 2005–2007 ל-142 נערות בשנת 2008. עם זאת, חשוב לציין שבמקרים רבים הנתונים מתעדכנים בדיעבד, כלומר, הדיווח למשרד הפנים נעשה אחרי שהנערה עברה את גיל 17, ולכן ייתכן שהנתון המצומצם לשנת 2008 אינו נתון מהימן.
- רוב הנערות המוסלמיות שנישאו בשנים הללו הן ממזרח ירושלים וחלקן מהפזורה הבדואית בדרום. מקרים בודדים של נישואי קטינות היו בקרב מוסלמים בצפון ובמרכז.

כפי שצוין לעיל, המבקשים להינשא שהם בני פחות מ-17 נדרשים לפנות לבית-משפט לענייני משפחה כדי לקבל אישור נישואים. להלן טבלה משנתון המועצה לשלום הילד ובה מספר הבקשות לאישור נישואי קטינות שהוגשו לבית-המשפט לענייני משפחה וכן מספר הבקשות שהתקבלו בשנים 1997–2007 :

מספר הבקשות לנישואי קטינות שהוגשו ומספר הבקשות שהתקבלו בשנים 1997–2007²²

** לא התאפשר להנהלת בתי-המשפט לספק את הנתון לגבי בקשות שהתקבלו בשנים 2008 ו-2009. מהטבלה עולה כי בשנים 1997–2007 אין מגמה ברורה בהגשת הבקשות לבתי-משפט לענייני משפחה.

מפנייה להנהלת בתי-המשפט לגבי שנת 2010 עולה כי הוגשו 10 בקשות לאישור נישואים ; אין מידע על מספר הבקשות שהתקבלו.²³ יש לציין כי בחלק מהמקרים שבהם מוגשת בקשה להינשא של קטינים בני פחות מ-17, משרד הרווחה מתבקש להכין תסקיר ובו חוות דעת מקצועית על בשלותם של הנער או הנערה להינשא. כמו כן, נבדקים פרמטרים נוספים, כגון לחצים חברתיים, משפחתיים או תרבותיים והשלכות הנישואים על עתיד בני-הזוג בהיבט הלימודי, התעסוקתי והאישי ועוד. למשל, בשנת 2009

²² המרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן, ואוניברסיטת בר-אילן, הפקולטה למשפטים, **שנתון נשים ומשפחה בישראל 2007, דו-שנתון סטטיסטי, 2007; הנהלת בתי-המשפט, שנים שונות. בתוך: "ילדים בישראל, שנתון סטטיסטי לשנת 2010"**, המועצה לשלום הילד, עמ' 433.

²³ **יצוין כי מכיוון שנתוני הנהלת בתי-המשפט אינם מקודדים לפי מין, אי-אפשר לדעת מה היה מין הקטין הפונה בבקשה. לפי הידוע, ברוב המקרים מדובר בקטינות ולכן יש התייחסות לקטינות בלבד.** קובי מושמוש, הנהלת בתי המשפט, מכתב, 12 בינואר 2011.

נכתבו 12 תסקירים, ובשנת 2010 – 21 תסקירים. לדבר הגב' סימונה שטיינמץ, עובדת סוציאלית ראשית לסדרי דין, ברוב המקרים ההמלצה הניתנת היא לא לאשר את בקשת הנישואים ולהמתין עד הגיל הקבוע בחוק.²⁴

מהשוואת נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בין מספר הנערות שנישאו בכל שנה בשנים 2005–2008, ובין מספר הבקשות להינשא שהוגשו לבית-משפט בשנים 1997–2010, עולה שיש פער גדול מאוד בין הנתונים.

לנוכח הפער הזה והעובדה שיש מגזרים מסוימים בישראל שבהם נהוג להתחתן בגיל צעיר²⁵ פנה מרכז המחקר והמידע של הכנסת אל כמה גורמים המופקדים על הסדרת נושא הנישואים במדינת ישראל, כדי לאמוד את התופעה. יצוין כי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שהוצגו לעיל נאספו ממשד הפנים, שאחראי להסדרת המעמד האישי, ובין היתר לרישום זוגות נשואים. משרד הפנים מאשר את תקפות הנישואים אם נערכו בהתאם למנהג הנהוג בכל עדה.²⁶

לדברי עו"ד רינה נשר מרשות האוכלוסין, המשרד מודע לתופעה של נישואי קטינות וקבע נוהל מיוחד לטפל בנישואי בוסר.²⁷ במקרים אלו מתבקשים בני-הזוג להגיש, נוסף על תעודת נישואים או פסק-דין מבית-דין מוסמך המאשר את הנישואים, גם היתר מבית-משפט לענייני משפחה.²⁸ יש להזכיר שאם נערכו נישואים ואחד מבני-הזוג בן פחות מ-17 אך החתונה נערכה כדת וכדין (בקרב יהודים), החתונה מוכרת מבחינה הלכתית ובית-הדין הרבני מוציא פסק-דין על אישור הנישואים (ראו להלן). אם לא ניתן היתר מבית-המשפט לנישואים אך הוצג היתר נישואים או פסק-דין מהסמכות הדתית הרלוונטית (בית-הדין הרבני או בית-הדין השרעי), נישואי בני-הזוג נרשמים עם הערה בגיליון הרישום כי אלו נישואי בוסר. מצבם האישי של בני-הזוג מעודכן רק כאשר שניהם בני 18 לפחות, ומועברת תלונה למשטרת ישראל עם עותקים לגוף שהוציא את תעודת הנישואים או את פסק-הדין ולמחלקת מרשם ודרכונים במטה מינהל אוכלוסין. אם בני-הזוג הציגו פסקי-דין חריגים, בעייתיים או כאלו שיש ספק בדבר סמכותם החוקית, הם מועברים למחלקת מרשם ודרכונים לטיפול.²⁹ למשל, עו"ד נשר ציינה כי פסקי-דין של הבד"ץ אינם מוכרים.³⁰

לדברי גברת אורית דהרי, רכזת מחלקת נישואים ורבנות במשרד לשירותי דת, המשרד מקפיד לבדוק שהזוגות הנישואים אינם קטינים, אך בכל מקרה האחריות הראשונית בנושא מוטלת על הרבנות באזור שבו נישאו בני-הזוג.³¹ מר חזקיהו סאמין, מנהל מחלקת נישואים ורבנות במשרד לשירותי דת, ציין כי ככלל משרדו אינו מאשר נישואי קטינים בני פחות מ-17 אם אין בידיהם אישור על כך מבית-משפט. הוראות בנושא נשלחו גם לכל הרבנויות האזוריות. עם זאת, יש בני-זוג שמתחתנים באופן פרטי באמצעות רב, ללא פתיחת תיק נישואים, וחתונה זו מוכרת מבחינה הלכתית. לאחר החתונה הם רשאים לגשת אל בית-הדין הרבני, ובעזרת שני עדים המעידים כי ראו את הטקס, הם מקבלים אישור על

²⁴ אפרת שרעבי, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 11 בינואר 2011.

²⁵ מרכז המחקר והמידע, [נישואי קטינות](#), כתבה נעמי מי-עמי, יוני 2004.

²⁶ מדינת ישראל מכירה בנישואים שנערכו במוסדות דתיים מוכרים בלבד, דהיינו, הרבנות ליהודים, בתי-הדין השרעיים למוסלמים וכיו"ב. כמו כן היא מכירה בנישואים אזרחיים שנערכו בחו"ל.

²⁷ נוהל מספר 2.11.0006.

²⁸ רינה נשר, יועצת משפטית, אגף רישום ומעמד, רשות האוכלוסין, שיחת טלפון, 11 בינואר 2011.

²⁹ הנ"ל, מכתב, 17 בינואר 2011.

³⁰ הנ"ל, שיחת טלפון, 18 בינואר 2011.

³¹ אורית דהרי, רכזת מחלקת נישואים ורבנות, המשרד לשירותי דת, שיחת טלפון, 11 בינואר 2011.

תקפות הנישואים, בכפוף להערה בתעודה על התהליך שעברו. עם תעודה זו רשאים בני-הזוג לגשת למשרד הפנים ולעדכן את מעמדם. תופעה זו מוכרת בעיקר בקרב זוגות בגירים שהתחתנו המעוניינים בתעודת נישואים לשם קבלת אזרחות בחוץ-לארץ.

עוד אמר מר סאמין כי לעדה החרדית רישום נישואים נפרד, וייתכן שבקהילה זו מתרחשים נישואים מתחת לגיל המותר אך הדיווח למשרדו מגיע רק לאחר שהנערה או הנער עברו את גיל 17. כמו כן, נתוני משרד הדתות אינם ממוחשבים והדבר מונע – כך לפי אנשי המשרד – ביקורת יעילה ומניעה של נישואי קטינים. בכוונת המשרד למחשב נתונים אלו.³²

לעניין זוגות המגיעים אל בית-הדין הרבני אמרה עו"ד דינה לפידות, עוזרת היועץ המשפטי במשרד לשירותי דת, כי הרבנות ובתי-הדין הרבניים אינם מאשרים נישואים שנערכו לפני גיל 17 ללא אישור בית-משפט. עם זאת, ייתכן שאישור הנישואים יגיע מבית-דין שאינו רשמי.³³ לדברי עו"ד שמעון יעקובי, היועץ המשפטי של בית-הדין הרבני, יש הנחיה של נשיא בית-הדין הרבני הגדול, הרב שלמה עמר, כי בכל מקרה של חשש לפלילים יש להפנות את הנושא לטיפול הפרקליטות – זאת לאחר בקשה מפורשת בנושא מפרקליטות המדינה.³⁴

אשר לנישואי קטינים באוכלוסייה הערבית המוסלמית אמר עו"ד אדם אבזק, היועץ המשפטי של בתי-הדין השרעיים, כי תופעה זו מוכרת לגורמי המקצוע המטפלים בנושא. לדבריו, בדומה למתרחש באוכלוסייה היהודית, לפעמים נישואים אלה נעשים ללא ידיעת הרשויות ורק בחלוף זמן רב, כאשר הנערה בגרה, יש פנייה לקבלת אישור רשמי לנישואים. עוד אמר עו"ד אבזק כי בכל מקרה של חשש כי נערה נישאה מתחת לגיל המותר בחוק וללא אישור בית-משפט, המידע מועבר לגורמי אכיפת החוק.³⁵

3. פעולות גורמי אכיפת החוק

כאמור, עבירה על חוק גיל הנישואים היא עבירה פלילית ודינה עד שנתיים מאסור או קנס. מפנייה למשטרה בנושא זה עולה כי מספר התיקים שנפתחו בגין עבירות על החוק היה מזער, עם זאת, בשנת 2010 חלה עלייה ניכרת במספר התיקים שנפתחו בנושא. להלן מספר התיקים שנפתחו בגין עבירה על החוק האמור בשנים 2004–2010:

תיקי משטרה שנפתחו בגין נשיאת נערה, עריכת חתונה או סיוע לחתונה שלא כדין בשנים 2005–

2010³⁶

2010	2009	2008	2007	2006	2005	עילת סגירה	סטטוס התיק	סוג העבירה
-	2	-	1	1	1	אין עניין	סגור	נשיאת נערה
2	-	-	-	-	-	חוסר ראיות	סגור	נשיאת נערה

³² חזקיהו סאמין, מנהל מחלקת נישואים ורבנות, המשרד לשירותי דת, שיחת טלפון, 11 בינואר 2011.

³³ עו"ד דינה לפידות, עוזרת היועץ המשפטי, המשרד לשירותי דת, שיחת טלפון 12 בינואר 2011.

³⁴ עו"ד שמעון יעקובי, היועץ המשפטי של בית-הדין הרבני, שיחת טלפון, 12 בינואר 2011.

³⁵ אדם אבזק, יועץ משפטי של בתי-הדין השרעיים, משרד המשפטים, שיחת טלפון, 27 בפברואר 2011.

³⁶ נילי זאולן, מחלקת נוער, חטיבת החקירות באגף לחקירות ומודיעין, משטרת ישראל, מכתב, 10 בינואר 2011.

(ראו לעיל), ובמקרים שקיים פער של יותר מ-10 שנים יש סבירות גבוהה שהנישואים לא נערכו מרצונם החופשי של שני הצדדים.⁴⁰

עוד ביקשה עו"ד ד"ר זנדברג לציין כי במקרים רבים נודע לגורמי אכיפת החוק על נישואים שנערכו ללא היתר רק לאחר שהאשה הרתה או אפילו נולדו לה ילדים. לפיכך, לטובת הילד והמשפחה מחליטות הרשויות במקרים רבים כאלה שלא לנקוט הליכים נגד בני-הזוג.⁴¹

בהקשר זה יצוין כי כבר שנים מספר פועלת המועצה לשלום הילד למיגור התופעה. ממכתבים שהועברו לידי מרכז המחקר והמידע עולה כי בשנים האחרונות פנתה המועצה אל המשטרה, אל גורמים משפטיים כגון היועמ"ש ושר המשפטים ואל גורמים דתיים כגון הרבנות הראשית, במטרה לנסות לצמצם את התופעה או אפילו למגרה.⁴²

4. סיכום

כפי שניתן לראות, סוגיית נישואי הקטינים בישראל היא סוגיה סבוכה, המעלה שאלות אשר לחש לפגיעה בקטינים באמצעות נישואים אלה. יש לציין כי בשנים האחרונות נעשו כמה ניסיונות להעלות את גיל הנישואים הקבוע בחוק מ-17 ל-18. בין ניסיונות אלו יצוינו הצעות חוק של חברי הכנסת לשעבר הרב מיכאל מלכיאור וזהבה גלאון מהשנים 2007 ו-2006 (בהתאמה), והצעת חוק גיל הנישואים (תיקון – העלאת גיל הנישואים), התש"ע-2010, של חברת הכנסת חנין זועבי.⁴³ הצעות החוק זכו לתמיכה של הרשות למעמד האשה במשרד ראש הממשלה, שעמדתה היא כי נישואי בוסר מקשים על בני-הזוג, ובעיקר על הנערות, לרכוש השכלה ומקצוע. במקרים רבים הנערות הללו אינן בשלות לאמהות והורות, והנישואים והלידה פוגעים בהן, בילדים ובמשפחה כולה.⁴⁴

גם האגודה לזכויות האזרח רואה בנישואי קטינות סממן מובהק של אפליית נשים בחברה ופגיעה בזכויות היסוד של הנערות, המוגדרות קטינות על-פי האמנה הבין-לאומית לזכויות הילד.⁴⁵ האגודה אף היתה מעורבת בקמפיין נגד התופעה שיועד לאוכלוסייה הערבית, מאחר שרוב נישואי הקטינים בישראל הם של מוסלמים. בשנת 2006 השיק ועד הפעולה לשוויון בדיני אישיות, שהאגודה חברה בו, קמפיין שנקרא "נישואים מתחת לגיל 18 – טרגדיה". הקמפיין כלל מודעות בעיתונות הערבית ותשדירי רדיו ובהם תכנים נגד התופעה.⁴⁶

בניגוד לעמדות התומכות בהעלאת גיל הנישואים, עו"ד דרין דניאל מפרקליטות המדינה טוענת כי העלאת גיל הנישואים לא תפתור את הבעיה מכיוון שנישואי קטינות הם נוהג ששורשיו נעוצים עמוק במסורות דתיות. הפתרון לנושא צריך להיות, לטענתה, בפן האזרחי ולא בפן הפלילי, בעיקר באמצעות חינוך, שיביא להתמודדות נכונה עם התופעה.

⁴⁰ חיה זנדברג, מנהלת המחלקה האזרחית, פרקליטות המדינה, שיחת טלפון, 22 בפברואר 2011.

⁴¹ שם.

⁴² כרמית פולק, המועצה לשלום הילד, מכתב, 11 בינואר 2011.

⁴³ מס' פ/2132/18.

⁴⁴ רותי הרניק, הרשות לקידום מעמד האישה, משרד ראש הממשלה, 10 בינואר 2011.

⁴⁵ עו"ד סוניה בולוס, [אתר האינטרנט של האגודה לזכויות האזרח](#), תאריך כניסה: 9 בינואר 2011.

⁴⁶ [אתר האינטרנט של האגודה לזכויות האזרח](#), תאריך כניסה: 9 בינואר 2011.

